

Redactioneel

Net als 'Duitsland na 1945' en 'Indonesië en het koloniale verleden' voor het vak geschiedenis, fungeerde het afgelopen schooljaar 'het demarcatievraagstuk' als het centrale onderwijs- en examenthema in het filosofieonderwijs op middelbare scholen. Niet zo'n gekke keuze. Dit vraagstuk staat immers al decennialang hoog op de wetenschapsfilosofische agenda. Hoe een scherpe grens te trekken tussen wetenschappelijke kennis en niet-wetenschappelijke kennis? Tussen wetenschap en pseudo-wetenschap; tussen feit en fictie, waarheid en humbug? Elke student filosofie, en nu wellicht ook een aantal scholieren, kan op zijn minst vier demarcatiecriteria onderscheiden: inductieve confirmeerbaarheid van uitspraken (logisch positivisten), falsifieerbaarheid van theorieën (Popper), het puzzeloplossend vermogen van paradigma's (Kuhn) en het vermogen van onderzoeksprogramma's om nieuwe feiten te voorspellen (Lakatos). Hoe verschillend deze criteria ook zijn, en hoezeer ook gedragen door verschillende visies op kennis, waarheid en wetenschap, toch zijn ze indicatief voor het gemeenschappelijke niveau waarop die grens gezocht en getrokken wordt: dat van uitspraken, theorieën en verklaringen, kortom, op cognitief vlak, de aard van kennisproducten betreffend.

Het demarcatievraagstuk wordt in de wetenschapsfilosofie geconceptualiseerd als een epistemologisch vraagstuk. Het sociologische tweelingzusje van deze vorm van wetenschapsfilosofie is de wetenschapsociologie à la Merton. Hier wordt de epistemologische grens tussen wetenschappelijke kennis en kennis die dat predicaat niet mag dragen, gekoppeld aan het institutionele onderscheid tussen wetenschap en samenleving. Het instituut wetenschap zou zich van andere maatschappelijke instituties onderscheiden middels een reeks sociale mechanismen die ervoor zorgen dat de wetenschap inderdaad datgene oplevert waarvoor zij bedoeld is: de productie van *certified knowledge*. In harmonie dragen wetenschapsfilosofie en wetenschapsociologie zo bij aan het beeld van neutrale, onafhankelijke, autonome wetenschapsbeoefening – een beeld dat steeds weer terugkeert in recente, sterk cultuurpessimistisch getoonzette oprispingen inzake de vermeende teloorgang van de wetenschap door haar uitlevering aan ministeries, markt, massa en media.

Echter, dit traditionele antwoord op de demarcatievraag ligt van verschillende kanten onder vuur. Een tweede goede reden om scholieren ermee lastig te vallen. De opkomst van allerlei praktische wetenschappen, de toenemende privatisering van wetenschap met alle juridische eigendomsproblemen van dien, de maatschappelij-

ke prioritering van onderzoeksthema's, de nauwe banden tussen wetenschap en samenleving, verwoord in termen als 'kenniseconomie', 'kennismaatschappij' en 'kennisinfrastructuur' ... al deze ontwikkelingen doen het beeld – én het ideaal – van autonome wetenschap wankelen. Om, vanuit de andere kant, nog maar niet te spreken over de zogenaamde verplaatsing van de politiek, onder andere naar het onderzoekslaboratorium en de tekentafel. Steeds meer politieke beslissingen lijken te worden genomen onder de vlag van wetenschappelijke en technologische inzichten. Niet voor niets is in het recente wetenschaps- en techniekonderzoek de aandacht verschoven van de onafhankelijkheid van wetenschap naar de feitelijke verwevenheid, de coproductie van wetenschap, technologie en samenleving. Als hier al over demarcatie wordt gesproken, dan niet in termen van cognitieve en institutionele criteria, maar in termen van demarcatiearbeid. Met welke middelen wordt door wie in welke context de grens tussen wetenschap en samenleving, tussen wetenschappelijke kennis en niet-wetenschappelijke kennis, tussen experts en leken steeds weer opnieuw getrokken – en ook weer tenietgedaan? Demarcatie verschijnt hier als een constructie waarvoor, in de alledaagse praktijk, werk verzet moet worden; niet als een criterium waarmee, vanuit de wetenschapsfilosofische zetel, schapen en bokken van elkaar gescheiden kunnen worden.

Dit nummer van *Krisis* opent met een drietal bijdragen rond dit vraagstuk van het grensverkeer tussen wetenschap en samenleving. In zijn 'Wetenschap als onthaasting' gaat Dick Pels mee met de afbraak van de Grote Muur tussen wetenschap en maatschappij, tussen waarheid en belang, rationaliteit en politiek. Maar tevens doet hij een poging een nieuwe omschrijving te geven van wetenschappelijke autonomie, nu niet in epistemologische zin, maar in termen van een eigen tijdsregime. Kenmerkend voor wetenschap, aldus Pels, is een reeks ingebouwde mechanismen van vertraging en onthaasting. Maar wordt de rust niet verstoord door de druk om intellectueel 'fastfood' te produceren? In antwoord op deze vraag gaat Pels' beschrijvende fenomenologie van wetenschappelijke onthaasting als vanzelf over in een normatief-kritisch pleidooi voor onthaasting.

In het voetspoor van auteurs als Gieryn over *boundarywork*, en meer specifiek Jasanoff over de relatie tussen wetenschap en recht, analyseert Roland Bal aan de hand van de zogenaamde balpenzaak de rol van wetenschappelijke expertise in het Nederlandse strafrecht. Hoe wordt in de rechtszaal onderscheid gemaakt tussen wetenschappelijke en niet-wetenschappelijke kennis en hoe draagt dit onderscheid bij aan de legitimiteit van juridische uitspraken? Hoe verhoudt zich wetenschappelijke waarheidsvinding tot de juridische strijd om geloofwaardigheid? En wat als we, zoals in de balpenzaak, te maken hebben met verschillende typen deskundigen en uiteenlopende wetenschapsgebieden? Welke expertise is dan het meest geloofwaardig? En wie beslist daar dan weer over, de wetenschappelijk deskundigen of de rechter?

Wiebe Bijker ten slotte geeft een impressie van een uitvoering van de Grensgevallenshow. Daarin strijden een groep kunstenaars en een groep wetenschappers om ... Ja, om wat? Om de overwinning natuurlijk. Maar op basis waarvan die toe te ken-

nen als niet zozeer waarheid respectievelijk schoonheid, maar juist het grensverkeer tussen wetenschap en kunst centraal staat? Bijker fungeerde als voorzitter van de jury en legt uit waarom er toch voor gekozen werd de twee groepen apart te beoordelen op criteria ontleend aan hun eigen professionele identiteit.

Naast deze bijdragen over de demarcatie van wetenschap en het grensverkeer met diverse maatschappelijke omgevingen bevat dit nummer een dossier over de Duitse filosoof Menke. Toen Jürgen Habermas eens gevraagd werd naar nieuw filosofisch talent in zijn land noemde hij Christoph Menke. Habermas was zeer onder de indruk van diens boek *Die Souveränität der Kunst* (1991). Menke heeft zijn talenten niet begraven en schreef nog twee interessante boeken: *Tragödie im Sittlichen* (1996) en *Spiegelungen der Gleichheit* (2000). In deze *Krisis* wordt Menke voor het eerst voorgesteld aan het Nederlandse publiek, en wel met een interview en een artikel. René Gabriëls en Frank Rebel stelden Menke vragen over onder andere ethiek en esthetiek, de Kritische Theorie en de vermeende crisis in de Duitse filosofie. Na het interview volgt een artikel van Menke waarin hij de stelling verdedigt dat het tragische nog steeds een cruciale categorie is voor elke theorie over de moderniteit. Hij verwerpt de door veel filosofen gekoesterde idee dat de moderniteit de tijd na de tragedie is.

Else de Jonge schrijft een beschouwing over multiculturalisme, cultuurrelativisme, identiteitsdenken en universele geldigheid naar aanleiding van Baukje Prins' *Voorbij de onschuld*; ze betreft daarin ook Jaffe Vinks *Brief aan mijn dochter*. Het nummer sluit af met een tweetal recensies: Van Oenen over de dissertatie van Van der Hoek waarin het werk van Hannah Arendt centraal staat en Karssing over het proefschrift van Engelen alsmede de populaire versie daarvan over economisch burgerschap.

Tot slot een correctie. Het vorige nummer van *Krisis* was onder andere gewijd aan de Nieuwe Media. Dat daarmee nog wel eens wat mis wil gaan, is ook de redactie pijnlijk duidelijk geworden. We drukten de eerste, in plaats van de tweede, verbeterde versie af van een review van Lynsey Dubbeld over vijf boeken inzake privacy in de informatiemaatschappij. Wij zetten deze fout onzerzijds recht door de verbeterde versie alsnog te plaatsen. Met excuses aan auteur en lezers.